

Jolanta Przyłuska

Możliwości i ograniczenia bibliotek instytutów naukowych w zakresie zintegrowanych usług bibliotecznych

Forum Bibliotek Medycznych 1/1, 193-197

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jeśli weźmiemy tu jeszcze pod uwagę odpowiednie podejście do klienta, wyjście naprzeciw jego problemom, klient zawsze nas doceni. Nawet wtedy, gdy stosowane w naszej instytucji technologie nie należą do najnowszej generacji.

Dr Jolanta Przyłuska
Łódź – IMP

MOŻLIWOŚCI I OGRANICZENIA BIBLIOTEK INSTYTUTÓW NAUKOWYCH W ZAKRESIE ZINTEGROWANYCH USŁUG BIBLIOTECZNYCH

Streszczenie

Pomimo rozwijającej się współpracy akademickich bibliotek medycznych, mniejsze biblioteki instytutów naukowych posiadające wyspecjalizowany księgozbiór i przeznaczone do obsługi określonej grupy czytelników, odczuwają różnego rodzaju niedobory w zakresie świadczenia nowoczesnych usług informacyjnych. W referacie została scharakteryzowana mała biblioteka medyczna na przykładzie Biblioteki Naukowej Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi. Określono jej potrzeby dotyczące zintegrowanych usług bibliotecznych. Poczyniono próbę oceny udziału tej biblioteki we współpracy międzybibliotecznej nie tylko na zasadzie „biorcy usług”, ale również poprzez udostępnianie własnych zbiorów.

Zintegrowany system a zintegrowane usługi?

Świadczenie zintegrowanych usług bibliotecznych jest dużym wyzwaniem dla małych bibliotek w instytutach naukowo-badawczych. Wobec braku stabilności organizacyjnej i ekonomicznej jednostek macierzystych, przy których działają te biblioteki i przy rosnących wydatkach na zakup czasopism, książek, baz danych, potrzeby małych bibliotek realizowane są z dużymi opóźnieniami. Z roku na rok powstają zaległości trudne do nadrobienia, a cóż dopiero mówić o nowoczesnych zintegrowanych usługach.

Zastanawiając się nad tematem głównym konferencji doszłam do wniosku, że mogę określić jedynie obecny stan świadczonych usług przez medyczną bibliotekę instytutową. Do dyskusji o standardach i jakości usług trudno włączyć się przy braku systemu bibliotecznego.

Zintegrowane usługi biblioteczne to coś więcej niż zintegrowany system biblioteczny, przez który rozumie się zautomatyzowane zarządzanie, obejmujące główne funkcje biblioteki. Zintegrowany system oznacza, że różne zadania wykonywane są na jednej wspólnej bazie danych, że całość operacji w bibliotece została starannie zaplanowana i wszystkie moduły ze sobą współpracują [1]. Właściwe

wykorzystanie systemów zintegrowanych wymaga ścisłej współpracy bibliotek w celu obniżenia kosztów tworzenia baz danych [2].

Przez *zintegrowane usługi* rozumiem wspólne działanie bibliotek danego typu nie tylko w zakresie zautomatyzowanych systemów zarządzania biblioteką lecz także w zakresie jednolitego dostarczania dokumentów elektronicznych, zapewnienia dostępu do baz danych, do pełnych tekstów czasopism, wspólnych serwisów internetowych. Celem zintegrowanych usług jest optymalne zaspokojenie potrzeb informacyjnych użytkownika, przy jednoczesnym usprawnieniu pracy bibliotekarza.

Biblioteki instytutowe

Rola bibliotek instytutowych jako centrów dostarczających wyspecjalizowaną wiedzę jest niekwestionowana w środowisku medycznym. Wąski tematycznie księgozbiór, bezpośredni kontakt z czytelnikiem, pomoc w dotarciu do poszukiwanego piśmiennictwa, wolny dostęp do półek w czytelni, bliskość biblioteki od miejsca pracy, realizacja zamówień bez konieczności oczekiwania, możliwość wpływu na tematykę gromadzonych zbiorów to jedne z wielu cech przyjaznej dla czytelnika [3] biblioteki instytutowej.

Problemem staje się natomiast utrzymanie odpowiedniej jakości świadczonych usług przy kurczących się możliwościach finansowych. Czytelnikowi, którym jest najczęściej doświadczony pracownik naukowy, nie wystarczy przeglądanie katalogu kartkowego, oczekuje od biblioteki szybkiej, rzetelnej informacji i dostępu do pełnego źródła tekstowego w jak najkrótszym czasie bez względu na to, gdzie się ono znajduje. Nad ogólnymi kosztami utrzymania biblioteki i pozyskania dostępu do informacji użytkownik nie zastanawia się.

Rosnące potrzeby środowiska medycznego: pracowników naukowych, doktorantów, słuchaczy studiów podyplomowych i dziennych mobilizują bibliotekarzy do poszukiwania nowych usług informacyjnych. W takiej sytuacji jedynym rozwiązaniem jest dogonienie nowoczesnych bibliotek. Powstaje pytanie, czy poprzez samodzielną działalność, czy wspólnie z innymi bibliotekami? Narzucone tempo powoduje, że biblioteki nie są w stanie uporać się z rosnącymi zadaniami i trudno im działać w izolacji [4]. Wykorzystanie możliwości stwarzanych przez postęp techniczny w bibliotekach specjalistycznych wiąże się nie tylko z koniecznością świadczenia zintegrowanych usług lecz także z integracją z innymi bibliotekami, szczególnie w zakresie szkoleniowym. Nie chcąc zatracić indywidualnego charakteru tych bibliotek, odrębności zbiorów, trzeba mieć na uwadze odmienną ich potrzeb i możliwości działania. Stwarzanie pozorów, że jedna, czy dwie osoby w takiej bibliotece znajdują się na wszystkich procesach i wykonują je dobrze wychodzi na niekorzyść czytelnikom. Jednak i te biblioteki zostały wciągnięte w nurt komputeryzacji i chociaż dość chaotycznie i z dużym wysiłkiem, ale próbują włączyć się w procesy zachodzące w innych bibliotekach. Wobec faktu że nowoczesna biblioteka nastawiona jest

głównie na dostęp, małe biblioteki mają szansę stać się centrami udostępniającymi specjalistyczną wiedzę.

Biblioteka Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi

Kilkanaście instytutowych bibliotek medycznych gromadzi i udostępnia materiały z wąskich dziedzin medycyny obejmujących: kardiologię, onkologię, pediatrię, pneumonologię, psychiatrię, reumatologię czy medycynę pracy. Aby przybliżyć warunki potrzebne do rozwoju zintegrowanych usług w małych bibliotekach scharakteryzowałam Bibliotekę Naukową Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi. Spojrzenie przez pryzmat tej biblioteki określi niektóre cechy wspólne dla większej grupy bibliotek instytutowych.

Główne cechy biblioteki IMP

Zbiory i użytkownicy

- specjalistyczny, niewielki księgozbiór liczący ok. 30 tys. vol. (w tym wydawnictwa anglojęzyczne)
- tematyczna lista prenumerowanych czasopism (82 zagraniczne, 172 polskie)
- użytkownik poszukujący wąskich zagadnień wiedzy medycznej (355 stałych czytelników)
- dopasowanie tematyki zbiorów do prowadzonych aktualnie badań
- potrzeba dostępu do ograniczonej liczby specjalistycznych czasopism a nie do kilku tysięcy oferowanych w bazach danych
- preferowanie przez użytkowników wersji drukowanej głównego trzonu zbiorów decydujących o profilu biblioteki
- potrzeba zakupu pojedynczych artykułów z czasopism luźno związanych z profilem biblioteki (kupowanie usługi informacyjnej a nie powiększanie zbiorów)

Personel, baza sprzętowa i lokalowa

- mała liczba pracowników (2–4 osób)
- mała liczba komputerów z dostępem do internetu (jeden dla czytelników, dwa dla pracowników)
- brak zautomatyzowanego katalogu
- zła sytuacja lokalowa (brak miejsca na magazynowanie)
- brak dobrej jakości sprzętu (kserokopiarka, fax, skaner)

Finansowanie i rozwój

- trudności w finansowaniu biblioteki ze strony instytucji zarządzającej
- izolacja od innych bibliotek
- wzrost aktywności biblioteki spowodowany oczekiwaniem odbiorców zapewnienia szybkiego dostępu do źródeł elektronicznych
- pilna potrzeba podnoszenia kwalifikacji

W chwili obecnej możliwości świadczenia nowoczesnych usług w tej bibliotece dotyczą:

- prezentowania od 2000 r. informacji o usługach na stronie WWW <http://www.imp.lodz.pl/biblioteka.htm>,
- przyjmowania zamówień poprzez pocztę elektroniczną library@imp.lodz.pl,
- pobierania kopii dokumentów elektronicznych z zasobów innych bibliotek medycznych od 2003 r. w systemach: doc@med, SDDE i SUBITO,
- współtworzenia Centralnego Katalogu Czasopism Zagranicznych,
- udostępniania własnych baz bibliograficznych w internecie dzięki oprogramowaniu Expertus:
- MEDIP – baza bibliograficzna dotycząca medycyny pracy,
- PUB – publikacje pracowników IMP,
- NAUKA – doktoraty i habilitacje IMP,
- zapewnienia dostępu do pełnych tekstów czasopism w ramach prenumeraty wersji drukowanej oraz w ramach promocji wydawców,
- zapewnienia dostępu do baz danych w ramach konsorcjów bibliotecznych – np. EBSCO od 2000 r.

Brak katalogu online, ograniczony udział w konsorcjach zapewniających dostęp do pełnych tekstów czasopism, brak możliwości wykonywania kopii elektronicznych i wysyłania ich poprzez doc@med utrudniają włączenie się w świadczenie nowoczesnych usług informacyjnych. Małym bibliotekom trudno jest samodzielnie sprostać dotychczasowym wyzwaniom a wobec możliwości wykorzystania technologii informatycznych do tworzenia bibliotek cyfrowych różnice te będą pogłębiać się.

Podsumowanie

Na jednej z poprzednich konferencji powiedziano, że biblioteki nie powinny się dzielić na *małe* i *duże* lecz na *dobre* i *złe*. Nie wielkość zbiorów i liczba czytelników powinna określać ich status lecz jakość usług informacyjnych. Przy założeniu, że sposób zdobywania środków w największym stopniu zależy od jednostek przy których działają, trudno jest spodziewać się poprawy finansowania bibliotek. Może wspólne zdobywanie pieniędzy z zewnętrznych źródeł byłoby skuteczniejsze, tworzenie programów finansujących wspólną działalność w zakresie koordynacji dostępu do baz danych, modernizacji sprzętu i umożliwienia zakupu programu bibliotecznego dla *spóźnionych* bibliotek.

Aby biblioteki instytutowe mogły być *dobre* potrzebna jest współpraca w zakresie doradztwa, organizowania szkoleń (na miejscu bez konieczności wyjazdu nielicznego personelu), udziału we wspólnych przedsięwzięciach.

Szczególnie cenne są inicjatywy, które nie wymagają dodatkowych nakładów finansowych ze strony bibliotek instytutowych. Możliwość udziału w systemie elektronicznej wymiany dokumentów doc@med, SDDE i SUBITO od br. znacząco wpłynęła na jakość usług świadczonych dla własnych czytelników. Udział

we wspólnym szkoleniu przeprowadzonym na Uniwersytecie Medycznym w Łodzi z zakresu użytkowania baz EBSCO, wymiana wydawnictw instytutowych ze spokrewnioną tematycznie Biblioteką Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie, uczestnictwo w corocznych wykładach tematycznych specjalistów z innych uczelni w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego to jedne z form współpracy niezwiązanej z większymi wydatkami. Udział w konferencjach wyjazdowych, szkoleniach komercyjnych przy ograniczonym budżecie biblioteki jest bardzo trudny.

Kształtowanie pozytywnego i nowoczesnego wizerunku biblioteki, pozyskiwanie sponsorów też wymaga czasu i profesjonalnego przygotowania. Biorąc pod uwagę niewielką obsadę osobową, zauważany już wzrost aktywności, świadomość statusu w środowisku medycznym przed- i podyplomowym, podniesienie jakości usług w bibliotekach instytutowych zależy w dużym stopniu od pogłębiania i rozszerzania współpracy z innymi bibliotekami poprzez sieć i dzielenie zasobów bibliotek medycznych.

Bibliografia

- J a c q u e s s o n Alain: Automatyzacja bibliotek. Warszawa: Wyd. UW, 1999 s. 288
- P a l u s z k i e w i c z Anna: Struktura danych bibliograficznych w zintegrowanych systemach bibliotecznych. Warszawa: Wyd. SBP, 1997 s. 8
- P a w ł o w s k a Maria: Współpraca bibliotek instytutowych UJ w zakresie obsługi studentów kierunków matematyczno-przyrodniczych. Materiały z konferencji naukowej: Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników. Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej, Warszawa, 23–24.09.2002
- P i n d l o w a Wanda: Czy studia w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa zaznajamiają studentów z problematyką współpracy bibliotek? Materiały z konferencji naukowej: Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników. Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej, Warszawa, 23–24.09.2002

Mgr Lucyna Modrzejewska
Bydgoszcz – AM

MISJA BIBLIOTEKI NAUKOWEJ A WSPÓLPRACA SIECI BIBLIOTEK MEDYCZNYCH NA RZECZ UŻYTKOWNIKA

Broker, to według Słownika wyrazów obcych¹, osoba zajmująca się pośrednictwem w sprawach kupna i sprzedaży towarów, papierów wartościowych lub usług handlowych. Broker informacji jest specjalistą pośredniczącym w udzielaniu wszelakiego

¹ *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa 2000 s. 114